

IPS Publications

Institute for Policy and Strategy

קרב סולטאן יעקוב (10-11 ביוני 1982)

שאול שי

יוני 2018

השבוע מלאו 36 שנים למלחמת לבנון הראשונה (מלחמת שלום הגליל), שהביאה לסילוק איום הטרור הפלסטיני מגבול לבנון, אך בעקבותיה נדרש צה"ל לשהות בלבנון 18 שנים ולהילחם בטרור השיעי ממדינה זו. למרות השנים שחלפו, עדיין נעדרים שלושה מחילי צה"ל שלחמו במלחמה זו בקרב סולטאן יעקוב, ולמרות כל המאמצים שעשתה מדינת ישראל, היא לא הצליחה להשיבם חיים או מתים הביתה.

ב 10 ביוני 1982 בערב עמדו הסורים בפני העובדה שמערך ההגנה האווירית שלהם בגבול סוריה – לבנון נפרץ בעקבות השמדת סוללות טילי הקרקע – אוויר ע"י חיל האוויר ושהדרג הראשון של רצועת ההגנה הראשונה שלהם התמוטט. הכוחות הסורים בלבנון עמדו בפני איום על הדרג השני של דיביזיה 1 הסורית בבקעת הלבנון, על בירות ועל כביש בירות – דמשק ולגבי סוריה גופה גבר האיום על דמשק.

על רקע זה החליטו הסורים – כנראה כבר בשעות אחר הצהריים המוקדמות של ה - 10 ביוני לשגר את דיביזיה שריון 3 לבקעת הלבנון ול"מעברים" על מנת לעבות את המערכים הסורים בלבנון. אולם המהלך מומש באיטיות ודיביזיה 3 הגיעה לזירת הלחימה ב - 11 ביוני 1982 לקראת הצהריים.

ב - 10 ביוני 1982 היו כוחות הגייס של צה"ל ערוכים בגזרה המזרחית בלבנון לאחר שהבקיעו את מערכי הדרג הראשון של הסורים, במוכנות להמשך התקדמות לעבר ציר בירות – דמשק.

בשעות הערב של ה - 10 ביוני 1982 הייתה מגמת הגייס להמשיך ולהתקדם צפונה בשני שלבים: בשלב ראשון – להתייצב עוד בליל ה - 10 ביוני על הקו ינטא – כמד א לוז – ג'ב ג'נין ולהתקדם ממערב לליטאני, מכפריא צפונה, עד אזור א – צפרא. בשלב שני – לפרוץ עם שחר אל המעברים ושטחי התמרון של בקעת הלבנון תוך ניתוק כביש בירות - דמשק.

לאור זאת, נדרשה אוגדה משוריינת בשעות הערב לשגר חטיבה לאזור " משולש טובלנו"¹ במגמה לתפוס אזור זה להשגת שתי מטרות: כדי ליצור בסיס להמשך התקפה צפונה וכדי למנוע התקפת נגד צפויה של חטיבה ממוכנת 58 של דיביזיה 1 הסורית.

תמונת האויב שעמדה ביסוד הוראת מפקדת הגייס לשיגור החטיבה צפונה הייתה כדלקמן :
חטיבה 91 הסורית נסוגה מזרחה וצפונה, כוח של כ 66 נושאי גיסות משוריינים (נגמשי" בי אמ פי- 1) ו 19 טנקים של חטיבה ממוכנת 58 מתקדם מאזור מצנע דרומה לביצוע התקפת נגד.
ציר ההתקדמות הצפוי של חטיבה 58 נצפה ע"י כוח אחר של צה"ל ולפי דיווחיו במועד קבלת ההחלטה על שיגור החטיבה צפונה, היה האזור "נקי" מאויב למעט כלי רכב סוריים בודדים שנסוגו מהגזרה.
לאור זאת הנחה הגייס את מפקד האוגדה, (בשעה 1900 לערך), לשגר במהירות כוח אל "משולש טובלנו" על מנת לקדם את הגעתו של הכוח הסורי.

מפקד האוגדה הורה למח"ט להגיע ל "משולש טובלנו" ופירט לו את משימותיו כדלקמן:
" להציב בהקדם חסימות על הציר (כביש) המזרחי באזור " משולש טובלנו", מצפון לו ובפינתו המערבית, על הצירים הפונים מן הציר הזה מזרחה, לעבר מדוחה, חירבת רוחא וכפר דניס". מפקד האוגדה גם עדכן את המח"ט כי כוחות סוריים צפויים להתקדם על ציר הכביש מאזור ענג'ר דרומה.

תמונת מצב זו לא לקחה בחשבון שחטיבה ממוכנת 58 הסורית מתוגברת בכוח קומנדו יחד עם יחידות מחבלים פלסטיניות היו כבר ערוכות במערכי הגנה באזור עיתא אל פוחאר וסולטאן יעקוב באזור שכונה "משולש טובלנו".

החטיבה התקדמה באיטיות אל הציר (כביש) אליו הגיעה בשעה 2400 לערך ומפקד האוגדה האיץ בה להתקדם מהר יותר.

ב 110030 פגע בשוגג גדוד טנקים של צה"ל שנמצא באזור א –רפיד בשני טנקים של הגדוד המוביל את החטיבה, כיוון שחשב בטעות שמדובר בכוח סורי. הפגיעה בטנקים גרמה לעיכוב נוסף בהתקדמות הגדוד והחטיבה.
למרות תקרית זו המשיך הגדוד שהוביל את החטיבה בתנועתו צפונה ובשעה 110130 נקלע לשטח ההשמדה של חטיבה 58 הסורית.

לעבר הגדוד נפתחה אש תופת מהמערך הסורי וכבר במכת האש הראשונה נפגעו מספר טנקים.
בתגובה למכת האש הורה המג"ד לכוחות ל"היחלץ לפנים" מהשטח המוכה באש וכתוצאה מכך הגדוד התפצל לשניים כאשר המג"ד עם שתי פלוגות הגיע לאזור צפון "משולש טובלנו" ואילו שאר הגדוד נשאר מדרום.

עוד לפני שהגדוד החל את הלחימה ב"משולש טובלנו", בחצות לערך, למפקדת הפיקוד ולגייס הגיע מידע מודיעיני אודות התקפה צפויה של דיביזיה 3 הסורית לכונן גזרת הגייס.

לאור מידע זה שונתה בחצות משימת הגייס, מהתקפית להגנתית, שעיקרה מעבר להגנה על קו "40 הק"מ" כאשר שתי אוגדות נועדו להיערך להגנה בקו ג'ב ג'נין – כמד א - לוז – מדוחה, נוכח האיום הצפוי של דיביזיה 3 הסורית.

במפקדת הגייס גם היה ידוע שהפסקת אש מתוכננת למחרת ה - 11 ביוני בשעה 1200 בצהריים.

הגדוד דיווח לחטיבה על הלחימה ועל מצבו הקשה וזו עדכנה את מפקדת האוגדה, אולם במפקדות הממונות לא היה ידוע שחלקו של הגדוד מצוי בצפון "משולש טובלנו" ומידת החומרה של מצבו.

בשעה 110415 לערך התקשר המג"ד ישירות למפקד האוגדה, הבהיר את חומרת מצבו ודרש פיתרון מיידי לבעיה.
בשעה 110500 פנה המג"ד בשנית וביקש את עזרת האוגדה, בעיקר סיוע אווירי. מפקד האוגדה השיב לו כי הגדוד יחולץ במסגרת ההשתלטות על סולטאן יעקוב שתחל בתוך זמן קצר.

רק כארבע שעות מאוחר יותר, בשעה 110850, לאחר מערכת תיאומים בין הגייס, לאוגדה, לחטיבה ולגדוד, ניתנה פקודה לגדוד להיות מוכן לחלץ את עצמו בחסות הפגזה ארטילרית מסיבית על העמדות הסוריות. המג"ד הורה לכל הכוחות שנמצאו עמו מצפון ל"משולש טובלנו" לנתק מגע ולנוע בעקבותיו בתנועה מהירה דרומה אל מחוץ לשטח ההשמדה. בחסות האש הארטילרית אכן מרבית הכוח הצליח להיחלץ אולם הגדוד הותיר מאחוריו בנסיגתו 6 לוחמים ו-8 טנקים מרביתם פגועים.

אחרית דבר

בצהרי ה- 11 ביוני 1982, נכנסה לתוקף הפסקת אש בין ישראל לכוחות הסורים וארגוני הטרור הפלסטינים. החטיבה עסקה במשך היום בטיפול בנפגעי הקרב ובהתארגנות לקראת משימות נוספות ולמחרת עזבה את הגזרה ועברה לגזרה אחרת.

האבדות של צה"ל בקרב סולטאן יעקוב היו קשות, 20 הרוגים, כ- 30 פצועים, 2 שבויים (חזי שי נשבה ע"י ארגון ג'יבריל ואילו אריה ליברמן ע"י הסורים) ו- 4 נעדרים.

אריה ליברמן יחד עם גופתו של הנעדר, סגן זוהר ליפשיץ הושבו בעסקת חילופי שבויים עם סוריה ואילו חזי שי, שוחרר ב"עסקת ג'יבריל".

שלושה לוחמים של צה"ל נעדרים מאז קרב סולטאן יעקוב: זכריה באומל, צבי פלדמן ויהודה כץ. מאמר זה נועד להזכיר לחברה הישראלית ולמקבלי ההחלטות שלמרות הזמן שחלף, מדינת ישראל חייבת לעשות הכול על מנת להביאם הביתה חיים או מתים.

¹ "משולש טובלנו" היה השם במפת הקוד של מפגש בין שלושה דרכים שיצרו מעין צורת משולש בסמוך לכפר סולטאן יעקוב.